

Spis treści

Przedmowa do drugiego wydania	XIX
Przedmowa	XXI
Wykaz skrótów	XXIII
Zasada demokratycznego państwa prawnego	XXIX
Zasada proporcjonalności	XXXI
Zasada równości	XXXIV
Zasady wydawania rozporządzeń. Wylączęność ustawy	XXXVII
Zasada kadencyjności organów władzy publicznej	XL
Przepisy Konstytucji w relacji do prawa Unii Europejskiej	XLIII
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.	1
Preambuła	1
1. Suwerenność Narodu	2
2. Zasada pomocniczości	3
3. Zasada solidaryzmu	4
4. Zasada rzetelności funkcjonowania instytucji publicznych	4
5. Stosunek do przeszłości	5
6. Zasada współdziałania władz	8
Rozdział I RZECZPOSPOLITA	8
Artykuł 1	10
Artykuł 2	16
1. Uwagi ogólne	16
2. Zasada ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa	19
A. Zasada ochrony praw słusznie nabytych	23
B. Zasada niedziałania prawa wstecz – <i>lex retro non agit</i>	26
C. Zasada ochrony interesów w toku	27
D. Nakaz zachowania odpowiedniej <i>vacatio legis</i>	28
E. Zasada określoności przepisów prawa	32
F. Zasady techniki prawodawczej	36
3. Zasada sprawiedliwości społecznej	38
4. Inne	39

Artykuł 3	45
Artykuł 4	45
Artykuł 5	51
Artykuł 6	52
Artykuł 7	53
1. Uwagi ogólne	53
2. Zasada legalizmu jako wzorzec kontroli konstytucyjności	58
3. Wymóg istnienia gwarancji instytucjonalnych i proceduralnych dla realizacji zasady legalizmu	59
4. Prawo a etyka	60
Artykuł 8	61
1. Bezpośrednie stosowanie Konstytucji	61
2. Wykładnia ustaw w zgodzie z Konstytucją	67
3. Nadrzędność Konstytucji a model prawa europejskiego	68
4. Inne	70
Artykuł 9	72
Artykuł 10	74
1. Zasada podziału władzy – uwagi ogólne	74
2. Relacje między władzą ustawodawczą a wykonawczą	76
3. Odrębność władzy sądowniczej	77
4. Zasada podziału władzy a samorząd terytorialny	79
5. Zasada podziału władzy a Unia Europejska	80
Artykuł 11	81
Artykuł 12	90
Artykuł 13	94
Artykuł 14	95
Artykuł 15	98
Artykuł 16	101
Artykuł 17	103
Artykuł 18	114
Artykuł 19	126
Artykuł 20	128
Artykuł 21	134
1. Własność	134
2. Dziedziczenie	135
3. Wywłaszczenie	136
Artykuł 22	140
Artykuł 23	148
Artykuł 24	150
Artykuł 25	150

1. Zasada równouprawnienia kościołowi związków wyznaniowych . . .	151
1a. Zasada bezstronności światopoglądowej władz publicznych	153
2. Status kościołów i związków wyznaniowych	154
3. Artykuł 25 a zasada równości	155
4. Stosunki między RP a kościołami i związkami wyznaniowymi	155
5. Inne	157
Artykuł 26	159
Artykuł 27	162
Artykuł 29	164
Rozdział II WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA	
I OBYWATELA	165
Zasady ogólne	166
Artykuł 30	166
Artykuł 31	173
1. Zasada wolności człowieka (art. 31 ust. 1 i 2)	174
A. Uwagi ogólne	174
B. Zasada swobody umów	174
2. Warunki dopuszczalności ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw (art. 31 ust. 3 Konstytucji)	177
A. Uwagi ogólne	177
B. Wyłączność ustawy	179
C. Zasada proporcjonalności	181
D. Zakaz naruszania „istoty” prawa lub wolności	185
E. Inne	185
Artykuł 32	190
1. Treść zasady równości	190
A. Zakres podmiotowy zasady równości	192
B. Zasada równości a zasada sprawiedliwości społecznej	193
C. Artykuł 32 a inne przepisy Konstytucji nakazujące poszanowanie zasady równości	193
D. Charakter ustrojowy zasady równości	194
2. Odstępstwa od zasady równości	195
3. Zasada równości na tle konkretnych rozwiązań ustawodawczych	198
Artykuł 33	204
Artykuł 35	213
Artykuł 36	214
Artykuł 37	215
Wolności i prawa osobiste	217
Artykuł 38	217
Artykuł 39	221

Artykuł 40	221
Artykuł 41	222
Artykuł 42	229
1. Uwagi ogólne	229
2. <i>Nullum crimen sine lege. Lex retro non agit</i> w prawie karnym	233
3. Prawo do obrony	236
4. Zasada domniemania niewinności	241
5. Przedawnienie w sprawach karnych	246
6. Kary administracyjne	251
Artykuł 43	254
Artykuł 44	254
Artykuł 45	255
1. Uwagi ogólne	255
2. Prawo dostępu do sądu	259
3. Pojęcie „sprawy”	265
4. Prawo do sprawiedliwej i jawnej procedury sądowej	270
5. Prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy	277
6. Prawo do sądu właściwego	278
7. Prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	279
Artykuł 46	281
Artykuł 47	284
Artykuł 48	287
Artykuł 49	289
Artykuł 50	290
Artykuł 51	291
Artykuł 52	294
1. Wolność poruszania się po terytorium RP	295
2. Wolność wyboru miejsca zamieszkania i pobytu	296
3. Wolność swobodnego opuszczenia terytorium RP	297
4. Prawo osiedlenia się na terytorium RP na stałe osoby, której pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą	298
Artykuł 53	300
Artykuł 54	303
1. Wolność wyrażania swoich poglądów (wolność słowa)	304
2. Związek z art. 14 Konstytucji	309
2a. Związek z art. 61 Konstytucji	311
3. Wolność słowa a działalność gospodarcza	311
4. Ograniczenia wolności słowa	312
5. Zakaz cenzury prewencyjnej	316

Artykuł 55	316
1. Uwagi ogólne	317
2. Ekstradycja a europejski nakaz aresztowania	317
3. Zakaz ekstradycji w powiązaniu z innymi przepisami	320
Wolności i prawa polityczne	321
Artykuł 57	321
Artykuł 58	328
Artykuł 59	330
Artykuł 60	334
Artykuł 61	337
Lustracja	348
Artykuł 62	356
1. Prawa wyborcze – zakres i możliwość ograniczenia	356
2. Prawa wyborcze a zasada kadencyjności	358
3. Rejestr wyborców	361
4. Konsekwencje członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla praw wyborczych	362
Artykuł 63	363
Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne	364
Artykuł 64	364
1. Własność	364
2. Inne prawa majątkowe	370
A. Uwagi ogólne	370
B. Najem	374
C. Prawo zaliczenia mienia zabużańskiego	375
D. Prawa spółdzielcze	376
3. Prawo dziedziczenia	379
4. Ochrona praw majątkowych a obowiązek podatkowy	386
Artykuł 65	387
Artykuł 66	394
Artykuł 67	397
Artykuł 68	405
Artykuł 69	412
Artykuł 70	413
Artykuł 71	422
Artykuł 72	426
Artykuł 73	428
Artykuł 74	429
Artykuł 75	430
Artykuł 76	435

Środki ochrony wolności i praw	439
Artykuł 77	439
1. Odpowiedzialność odszkodowawcza władzy publicznej (art. 77 ust. 1)	440
A. Charakter odpowiedzialności	440
B. Przesłanki odpowiedzialności	443
C. Inne	451
2. Zakaz zamykania drogi sądowej (art. 77 ust. 2)	453
Artykuł 78	455
Artykuł 79	460
1. Uwagi ogólne	460
2. Podmiot legitymowany do wniesienia skargi	463
3. Przedmiot kontroli	467
A. Skarga na akty stosowania prawa	472
B. Skarga na zaniechanie prawodawcze	473
C. Skarga na akt prawa miejscowego	473
D. Skarga na umowę międzynarodową	473
4. Wzorzec kontroli	474
A. Powołanie jako wzorca art. 2 Konstytucji	476
B. Powołanie jako wzorca art. 31 ust. 3 Konstytucji	477
C. Powołanie jako wzorca art. 32 Konstytucji	478
D. Powołanie jako wzorca przepisu umowy międzynarodowej	479
E. Powołanie jako wzorca innych przepisów	479
5. Przesłanka „ostatecznego orzeczenia”	482
6. Skutki uwzględnienia skargi	489
7. Wyłączenie skutków odroczenia wejścia w życie wyroku TK wobec autora skargi	490
8. Przymus fachowego sporządzenia skargi	493
9. Termin do wniesienia skargi	494
Artykuł 80	494
Artykuł 81	495
Obowiązki	496
Artykuł 83	496
Artykuł 84	497
Artykuł 85	501
Rozdział III ŹRÓDŁA PRAWA	503
Artykuł 87	503
1. Charakterystyka systemu źródeł prawa powszechnie obowiązującego	504
2. Pojęcie aktu normatywnego	511

3. Inne	514
Artykuł 88	515
Artykuł 90	516
1. Uwagi ogólne	517
2. Zakres przekazania kompetencji organizacji międzynarodowej w kontekście akcesji do Unii Europejskiej	518
3. Tryb wyrażenia zgody na ratyfikację umowy międzynarodowej przekazującej kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach	522
Artykuł 91	525
1. Zasada wykładni przyjaznej integracji europejskiej	526
2. Prawo europejskie a polski system prawny	528
3. Inne	532
Artykuł 92	533
1. Rozporządzenie jako akt wykonawczy	533
2. Rozdzielenie treści między rozporządzenie a ustawę	535
3. Szczegółowość ustawowego upoważnienia do wydania rozporządzenia	537
A. Szczegółowość podmiotowa	537
B. Szczegółowość przedmiotowa	538
C. Szczegółowość treściowa	539
4. Zakaz subdelegacji	542
5. Tryb wydania rozporządzenia	543
6. Upoważnienie ustawowe a wejście w życie Konstytucji z 1997 r. ...	545
7. Wpływ uchylenia upoważnienia ustawowego na obowiązywanie rozporządzenia	547
8. Rozporządzenie a konsekwencje przystąpienia Polski do UE	550
9. Inne	550
Artykuł 93	551
1. Uwagi ogólne	551
2. Otwarty system źródeł prawa wewnętrznego	553
3. Rozumienie „podległości” w kontekście aktów prawa wewnętrznego	555
4. Inne	559
Artykuł 94	559
Rozdział IV SEJM I SENAT	564
Artykuł 95	564
1. Nierównorzędność izb parlamentu w realizacji funkcji ustawodawczej	564

2. Funkcja ustawodawcza parlamentu po wejściu Polski do Unii Europejskiej	566
3. Funkcja kontrolna Sejmu	568
Wybory i kadencja	570
Artykuł 96	570
Artykuł 98	574
Artykuł 99	576
Artykuł 100	577
Artykuł 101	577
Artykuł 103	578
Posłowie i senatorowie	581
Artykuł 104	581
Artykuł 105	583
Artykuł 106	590
Artykuł 107	591
Organizacja i działanie	593
Artykuł 110	593
Artykuł 111	595
Artykuł 112	601
Artykuł 118	605
1. Inicjatywa ustawodawcza	605
2. Obowiązek przedstawienia skutków finansowych ustawy wnoszonej do Sejmu	608
3. Udział innych podmiotów w procesie ustawodawczym	608
Artykuł 119	613
1. Uwagi ogólne	614
2. Zasada trzech czytań ustawy w Sejmie	615
3. Wnoszenie poprawek do projektu ustawy	616
Artykuł 120	622
Artykuł 121	622
1. Uwagi ogólne	623
2. Wnoszenie przez Senat poprawek do ustawy uchwalonej przez Sejm	623
Artykuł 122	631
Kontrola prewencyjna ustawy	633
Artykuł 123	640
Artykuł 124	644
Referendum	644
Artykuł 125	644
Rozdział V PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	646
Artykuł 126	646

Artykuł 127	648
Artykuł 133	649
Artykuł 134	652
Artykuł 139	653
Artykuł 144	653
Artykuł 145	655
Rozdział VI RADA MINISTRÓW I ADMINISTRACJA RZĄDOWA	657
Artykuł 146	657
Artykuł 148	662
Artykuł 152	663
Artykuł 153	664
Artykuł 156	666
Rozdział VII SAMORZĄD TERYTORIALNY	668
Artykuł 163	668
Artykuł 164	669
Artykuł 165	671
Artykuł 166	675
Artykuł 167	678
Artykuł 168	681
Artykuł 169	683
1. Organy stanowiące i wykonawcze j.s.t. (art. 169 ust. 1)	683
2. Wybory do organów stanowiących j.s.t. (art. 169 ust. 2 i 3)	684
3. Ustrój wewnętrzny j.s.t. (art. 169 ust. 4)	690
Artykuł 170	690
Artykuł 171	694
Artykuł 172	698
Rozdział VIII SĄDY I TRYBUNAŁY	699
Artykuł 173	699
Artykuł 174	702
Sądy	703
Artykuł 175	703
Artykuł 176	705
Artykuł 177	710
Artykuł 178	711
1. Bezstronność i niezawisłość sędziowska; niezależność sądownictwa	711
2. Godność sędziowska, system wynagrodzeń sędziowskich	719
Artykuł 179	724
Artykuł 180	727
Artykuł 181	731
Artykuł 183	733

Artykuł 184	734
Artykuł 186	737
Artykuł 187	740
Trybunał Konstytucyjny	743
Artykuł 188	743
1. Zakres kompetencji TK – uwagi ogólne	744
2. „Akt normatywny” jako przedmiot kontroli TK	751
A. Uwagi ogólne	751
B. Uchwała Sejmu jako przedmiot kontroli TK	753
3. Kontrola konstytucyjności umów międzynarodowych	754
4. Kontrola konstytucyjności celów lub działalności partii politycznych	755
5. Kontrola konstytucyjności zaniechań prawodawczych	758
6. Kontrola konstytucyjności aktów prawa miejscowego	760
7. Kontrola konstytucyjności trybu uchwalenia ustawy	761
8. Zakres kompetencji TK a członkostwo Polski w Unii Europejskiej ..	761
9. Inne	765
Artykuł 189	770
Artykuł 190	772
1. Wyroki interpretacyjne i zakresowe	773
2. <i>Ne bis in idem i res iudicata</i> w postępowaniu przed TK	776
3. Odroczenie utraty mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu ..	778
4. Prawo do „wznowienia postępowania” po wyroku TK	785
5. Rozstrzyganie przez TK o skutkach swojego orzeczenia	790
6. Inne	797
Artykuł 191	803
1. Uwagi ogólne	803
2. Legitymacja szczególna	804
A. Krajowa Rada Sądownictwa	805
B. Organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego	806
C. Związki zawodowe, organizacje pracodawców, organizacje zawodowe	808
D. Kościoły i inne związki wyznaniowe	809
Artykuł 192	810
Artykuł 193	810
Artykuł 194	819
Artykuł 195	820
Artykuł 197	820
1. Wznowienie postępowania przed TK	820
2. Wyłączenie sędziego TK	821

3. Interwencja uboczna w postępowaniu przed TK	823
4. Zabezpieczenie roszczenia w postępowaniu przed TK	824
5. Postanowienie tymczasowe w postępowaniu przed TK	824
6. Dopuszczalność modyfikacji przez Rzecznika Praw Obywatelskich zarzutów skargi konstytucyjnej	825
Trybunał Stanu	828
Artykuł 198	828
Artykuł 199	828
Artykuł 200	828
Artykuł 201	829
1. Pojęcie deliktu konstytucyjnego	829
2. Odpowiedzialność Prezydenta i członków Rady Ministrów przed Trybunałem Stanu	830
3. Pozycja Trybunału Stanu	832
4. Kadencyjność Trybunału Stanu	834
Rozdział IX ORGANY KONTROLI PAŃSTWOWEJ	
I OCHRONY PRAWA	834
Najwyższa Izba Kontroli	834
Artykuł 202	834
Artykuł 203	834
Artykuł 204	835
Artykuł 205	835
Artykuł 206	835
Artykuł 207	835
1. Uwagi ogólne	836
2. Zrzeszanie się pracowników NIK	838
3. Inne	839
Rzecznik Praw Obywatelskich	840
Artykuł 208	840
Artykuł 209	840
Artykuł 210	840
Artykuł 211	840
Artykuł 212	840
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	844
Artykuł 213	844
Artykuł 214	844
Artykuł 215	844
1. Pozycja i uprawnienia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	844
2. Skład Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji	848
3. Inne	853

Rozdział X FINANSE PUBLICZNE	853
Artykuł 216	853
Artykuł 217	854
Artykuł 218	860
Artykuł 219	860
Artykuł 220	866
Artykuł 221	866
Artykuł 225	867
Artykuł 227	867
Rozdział XI STANY NADZWYCZAJNE	874
Artykuł 228	874
Artykuł 232	876
Artykuł 233	877
Artykuł 234	878
Rozdział XII ZMIANA KONSTITUCJI	878
Artykuł 235	878
Rozdział XIII PRZEPISY PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE	880
Artykuł 236	880
Artykuł 237	882
Artykuł 239	883
Artykuł 241	884
Artykuł 243	889
Wykaz cytowanych orzeczeń	893